

Píseň: EZ667 - Vítězi k počtě zpívejme + **modlitba;** **Čtení:**
Ex 20, 1-2+4-6+Ex 32, 1-22

Milí přátelé,

minulý týden jsme se věnovali prvnímu slovu Desatera. Vymezovali jsme pojmy bůh i Bůh. Zdůrazňoval jsem, že první směrovka Desatera (ale i všechna další), ztrácí svůj unikátní biblický rozměr, když ho odtrhneme od Prologu. Hospodin má být naším jediným Bohem, protože nás již vysvobodil z otroctví. Tedy jde o božstvo, které nás zachránilo před tím, než jsme ho vlastně pořádně znali.

Tím se také Hospodin liší od všech ostatních božstev - ta sice také odměňují a vyměřují hranice lidského jednání, avšak pokud odměňují, pak systémem do ut des¹.

Druhé slovo

Některé tradice spojují v. 2-6 do jednoho slova. „Nezobrazíš si Boha“ je v nich chápáno pouze jako rozvedení slova „Nebudeš mít jiného boha mimo mne“. Reformovaná tradice toto správně odmítla. Literární i archeologická práce ukazují, že kam až lze dohledat, šlo o samostatný předpis.

Jeho samostatnosti rozumíme snadno i filosoficko-theologicky: Lze mít za boha pouze Hospodina, ale zpodobňovat si ho. Ba dokonce je toto zpodobňování v něčem nevyhnutelné (o tom více později). Stejně jako lze své božstvo nezpodobňovat, ale přesto se neklanět pravému Stvořiteli světa.

Jde tedy o dvě na sobě nezávislé směrovky, z nichž obě jsou vlastně pro biblická náboženství unikátní. Nebiblické náboženské systémy si velmi zakládaly a zakládají právě na bohatém, působivém a mohutném zobrazování božstev: Od mohutných soch přes amulety a obrazy, přes posvátné stromy, kůly, kameny a

---

¹ Smlouva, v níž je něco dáno právě proto, aby bylo něco vráceno. **Všechna** ostatní božstva odměňují až po nějaké lidské investici - včetně lásky, pravdy, rodiny, humanismu, peněz.

totemy až k tomu, že je při různých obřadech „hráli“ lidské postavy jak na divadle².

Druhá směrovka ke svobodě tedy zapovídá „učinit sobě rytinu“, dosl. „neučiníš sobě modlu“. „Modla“ pak původně není slovo s negativním významem. Jde o technický náboženský termín odlišující daný předmět od všech ostatních³ jakožto symbol přítomnosti božstva. Ne každá soška Marduka či Dia byla modlou. Mohlo jít jen o dekoraci. Avšak pokud daný předmět byl modlou, byl považován za médium („prostředníka“, spojnicí) s daným božstvem.

Z toho také vyplývalo, že kde byla tato modla, tam božstvo „působilo“ nejmocněji. Obojí se zcela běžně a všedně projevuje i v současném křesťanství. Často např. Písmo svaté nabývá znaků modly. Neoprávněně a nesprávně.

V dějinách Israele

Israel si také vyráběl modly. Víme o býčích sochách nejen ve čteném příběhu, ale také ve svatyních v Bét-elu či Danu (1Kr 12, 28nn). Avšak je nápadné, že žádné zpodobnění Hospodina archeologové *nikdy* nenašly. Zdá se tedy, že toto slovo bylo víceméně dodržováno.

Přesto se jeden předmět, který měl k modle velmi blízko, a časem se jí stal, v Israeli našel: Schrána úmluvy. Ta truhla, která snad původně obsahovala desky zákona. Ta truhla, o kterou Israel přišel, jakmile s ní začal zacházet právě jako s modlou⁴ (1Sam 4). Ta schrána, která byla v době prvního Chrámu uložena ve svatyni svatých, tedy mimo jakoukoli manipulaci (ba vůbec kontakt), neboť k ní mohl pouze velekněz pouze jednou za rok.

Avšak Israel často odpadal k bůžkům jiným. I archeologické nálezy ukazují na přítomnost amuletů a model nejrůznějších božstev v israelských obydlích. Nakonec i král Šalomoun v

² Zejm. v obřadech plodnosti.

³ Tedy ho činí posvátným!

⁴ V tomto případě byla ještě navrácena, později byla ztracena úplně.

ilustrativním příběhu minulý týden chodil ke vztyčeným kulům a jiným modlám.

I tato směrovka ke svobodě je tedy unikátem biblického náboženství. Bůh, který není vidět, nelze si ho přinést ani ho přenést, nelze jím disponovat ani zastrašovat nepřátele (srv. strach Pelištejců v 1Sam 4) je přece bůh slabý!

Svým způsobem má tato logika pravdu. Nepřítomnost jakéhokoli zpodobnění Hospodina naši lidskou situaci rozhodně neulehčuje. Avšak „pokročilí ve víře“ již poznali, že právě tak to má být. Hospodinem nedisponujeme. On disponuje námi. Nemůžeme ho ohnout, odnést ani přinést. On nás ano. Hospodin na nás závisí naprosto nulově (narozdíl od všech ostatních božstev!). Kdežto my na jeho milosti závisíme 100%. Člověk je vydán na milost a nemilost Hospodinu, nikoli obráceně.

A Hospodin se nechce dát poznat. I Mojžíšovi ukázal pouze záda (Ex 33, 23nn).

Bud'me za to vděční. Hospodin ví, co dělá, když nám dává hranice jednání i poznání. Nedokážeme poznat nic absolutního. Veškeré naše poznání je pouze a jen ve vztazích k něčemu jinému (skutečný význam onoho „všechno je relativní“). I kdyby se nám Hospodin dal skutečně poznat, pravděpodobně bychom neviděli nic.

A je až příliš lidské pokusit se ohnout, využít až zneužít vše, co potkáme.

Zpodobnění

Ačkoli věrnější originálnímu textu je překlad kralický se svým „neučiníš sobě rytiny“, je dobré přijmout i abstraktněji pojatý překlad ekumenický.

Kralický správně ukazuje, že v první řadě šlo o odmítnutí jakéhokoli výrobku lidskýma rukama (jímž je modla takřka vždy!). Ekumenický tento důraz pomíjí⁵ a rovnou přistupuje k pojetí abstraktnímu - nevyrobíš si ani obraz, ani nápis, ani film, ani 3D

---

⁵ Což je škoda. Avšak možná úmyslně proto, že mnoho biblických textů bylo původně vyryto na destičkách...

projekci ani program, který by byl modlou (tj. zpodobněním) Hospodina. A zároveň se podobal něčemu, co znáš z tohoto světa.

Z toho vyplývá dvojí: 1) Modly byly vždycky podobné něčemu, co člověk již zná (člověk neumí *creatio ex nihilo* - tvořit z ničeho; umí jen „vytvářet“ odlišným kombinováním či strukturováním již známého). Často byly dokonce přímo tímto (krokodýl a kočka v Egyptě, bílá kráva v Indii, slunce a měsíc v Kenaanu a Babylónii atd.). O něco takového se člověk vůči Hospodinu vůbec nemá pokoušet. Jakkoli je to lákavé.

2) Hospodina tedy je dovoleno zpodobnit něčím, co není z tohoto světa. Je tedy v pořádku Hospodina „zpodobňovat“ Božím slovem, ačkoli i to je v našich ústech a uších schopné předat jen částičku pravdy o Hospodinu. Neboli je dovoleno přijímat Hospodinovo zjevení sebe sama, pokud to, co budeme vnímat smysly, pochopíme pouze jako symbol k Hospodinu odkazující (hořící keř, hlas z nebe atd.).

Trest

Druhá a třetí směrovka obsahují také hrozbu trestem. Zřejmě tedy šlo o jedny z nejdůležitějších směrvek pro člověka, protože řeší něco pro člověka zcela automatického, samozřejmého, normálního. A hle, je tomu tak. Jakékoli zpodobnění Hospodina se stává modlou v negativním slova smyslu, neboť se nám pomalu stává bohem místo Boha. I Ježíš Kristus vždy odkazoval k Hospodinu, nikoli k sobě!

Trest uvedený ve v. 5 je často užíván jako příklad toho, jak je Hospodin zlý. Zcela mylně: Kralický překlad správně překládá, že Hospodin „*navštěvuje* vinu otců na synech...“. Samozřejmě ve významu, že takovéhoho přestupníka navštíví a vyřídí si s ním jeho přestoupení. Ne že by přišel na čaj a sušenky. Sám text však úmyslně o žádném „trestání“ nehovoří. Vždyť to by bylo zpodobnění Hospodina! Hospodin takovéhoho přestupníka navštíví, a vypořádá se s ním dle svého. Třeba se smiluje, to dělává poměrně často...

Zmínka o pokoleních pak moderní mysl strašivá nejvíce: Jak by Hospodin mohl být tak krutý a stíhat mne za vinu mých rodičů? Ach jak mylná, sebestředná a svévolná je naše lidská mysl: Jistě i někteří mezi námi pamatují poměry, které byly zcela běžné až nevyhnutelné ve starověku - rodina bydlela pohromadě. Bydleli spolu rodiče, děti a vnoučata. Zcela běžně. Výjimkou nebývalo ani to, že se rodiče dožili generace čtvrté - pravnoučat⁶.

Hospodin tedy navštíví všechny přítomné danému přestupku. A tak navštíví všechny, kteří: 1) Mohli a měli jednat a zpodobnění zabránit. Tím, že tomuto hříchu nezabránili, ačkoli mohli, se stali spolupachateli zločinu. Tak i moderní právo!

2) Jsou touto vzpourou (hříchem) „nakaženi“. Tedy jsou formováni tím, že jejich nejbližší si vyrábějí modly Hospodina. A dívají se na ně nebo tato „zpodobnění“ poslouchají.

Všimněme si také, že takto jednající lidé jsou považováni automaticky za „Boha nenavidějící“. Možná i proto bylo toto slovo takřka bezvýhradně dodržováno...

Avšak daleko podstatnější rozměr této hrozby spočívá v jejím závěru (v. 6). Ano, Hospodin trestá. Ale ne nemilosrdně, ne nekonečně, ne krvelačně. Hospodinův hněv má své hranice (z Božího rozhodnutí!) a vlastně hranice docela malé - čtyři generace. To lidský hněv trvá déle!

Ale Boží milosrdenství je, dnes bychom řekli, nekonečné. „Tisíc“ bylo ve starověku užíváno pro „nepředstavitelně mnoho“. Já sám si neumím představit ani hromádku tisícovky jednokorun - nedovedu odhadnout, jak velká by byla.

Proto každý, koho straší, že by Hospodin mohl stíhat mou vinu na mých potomcích, necht' slyší: Ale lásku k Hospodinu bude podporovat svým milosrdenstvím *tisícům* generací. Tedy i těm, kteří budou žít za 20 000 let (1 generace = 20 let). Tak snadno můžeme přispět k lepšímu stavu světa! Kam se hrabe nějaká lidská společenská angažovanost na Bohem prokázané milosrdenství

---

⁶ Současná „moderní“ společnost trpí pravým opakem - atomizovanými, horko-těžko dvugeneračními rodinami.

tisícům generací pro mou lásku k Bohu a zachovávání Božích přikázání⁷.

Lze si Boha nezpodobňovat?

Avšak i teologie ví, že Hospodina si nelze nezpodobňovat. Kdykoli o něm mluvíme jako o „Otcí“, „Lásce“, „Pravdě“, „Spravedlivém“, „Vykupujícím“ atd., tak si Boha zpodobňujeme. Toho si máme být dobře vědomi, abychom se o Hospodinu vyjadřovali velmi pokorně (= pravdivě). Nemáme jak Hospodina vystihnout, ani zdaleka. Všechna tato adjektiva⁸, ale ani popisy širší, klidně roztažené na celé svazky knih, nevystihují víc než jeden kousíček Hospodina. A i v takových případech jde jen o symboly, nikoli o popis.

Bůh je mnohem víc, než jen Lásky, Pravdy, Milosti, Života věčného, Život sám, Spravedlnost, Smysl, Stvořitel, Zachránce atd. Pokud si toto uvědomujeme pokaždé, když o Bohu mluvíme (a klidně to občas vyslovme také nahlas), můžeme takto hovořit. Protože o Bohu nějak hovořit musíme.

Nakonec stejně i mystikové, kteří věří, že se k nim Bůh sklonil tak milostivě, že se jim dal poznat: Hovoří o Bohu velmi cudně, pokorně, opatrně. Tím spíše o takovéto své zkušenosti.

Rozhodně se tedy nebojme, že nás Hospodin potrestá za to, že si ho zpodobňujeme pro nutnost komunikace. I když tak činíme třeba i velmi obrazně, když si povídáme nebo představujeme různé fantazie. Hospodin je náš Bůh, Bůh žárlivě milující. Není Bohem zpropadeně malicherným.

Ilustrativní příběh

Protože i tato tóra⁹ je pro nás. Hospodin nám ji nedaroval proto, abychom náhodou Hospodina nezmanipulovali. To nehrozí. Ačkoli třeba i ve oddílu Ex 32 to tak trochu vypadá. Cílem Božího

---

⁷ Zde v hebrejském textu skutečně „přikázání“, hebr. מצוה (micvot - singulár micva).

⁸ Přídavná jména.

⁹ Zákon, směrovka.

jednání je „rozlámat okovy svévole, dát ujařmeným volnost, každé jeho rozbít“ (Iz 58, 6). Tedy umožnit nám svobodně žít.

Zpodobováním Hospodina, klaněním se jakýmkoli, byť sebelepším, modlám, škodíme jen sami sobě. A svým bližním. A někdy i silněji než jen do třetího či čtvrtého pokolení. Nikoli Hospodinu. Ten si z takových našich činů mnoho nedělá. Dokonce se jim možná hlasitě směje.

Ten příběh je však spíše varováním před tím, jak snadno se člověk nějaké modly chopí nebo si ji vyrobí. Ačkoli stojí pod Sínajem a jen čeká, až se Mojžíš vrátí. Je varováním, že Hospodin nás miluje tak, že je schopen nás ve své žárlivé lásce rozdrtit, když jeho lásku znevažujeme a jsme netrpěliví či neposlušní - kdyby nebylo mnohých přímluvců v podobě Mojžíše či Ježíše.

Tak snadno si člověk vytvoří modly, ba celá božstva, ba dokonce celé panteony božstev. Zbytečně a jen ke svému zlému. Jeden Bůh je lepší než tisíc božstev. Nepodléhejme tedy lidské hříšné přirozlosti Boha „škatulkovat“ do nějakého strašně přísného, nebo naopak vše-odpouštějícího pána. Hospodin je svobodný a svrchovaný Bůh. A vše, co nám předkládá jako zákon a směrovky, předkládá pro naše dobro. Ne pro své.

Závěr

O Bohu tedy mluvmе otevřeně a pokorně, vycházejíc z Písma svatého. Ačkoli to bude vždy nedostatečné. Vždycky si bud'me vědomi, že všechny naše pravdivé znalosti o Hospodinu jsou jeho milostivým zjevením sebe sama. Nejsou to výdobytky našeho rozumu. A vždy si také bud'me vědomi, že Hospodin je *totaliter aliter*, úplně jiný, než co známe. A že nás tedy všechny čeká velké, ale spíše příjemné, překvapení, až předstoupíme před jeho tvář.

Člověk si nemá zpodobňovat Hospodina, protože je jen otázkou času, než toto zpodobnění nahradí Hospodina jako našeho boha. Tak tato směrovka také brání všelidskému zlozvyku vnucovat božské atributy zcela obyčejným objektům.

Rozhovor**Příště:** Ex 20, 1-2+7